

Mörby och Lövhagen

Arkeologisk förundersökning av en boplats vid Mörby och ett gravfält vid Lövhagen, Turinge socken, Nykvarns kommun, Södermanland

Åsa Berger

Rapport 2007:23

Mörby och Lövhagen

Arkeologisk förundersökning av en boplats vid Mörby och ett gravfält vid Lövhagen, Turinge socken, Nykvarns kommun, Södermanland

Åsa Berger

Rapport 2007:23

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

Sickla Industriväg 5B, 131 34 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholms.lans.museum

Tidsaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande
97.0133
Nacka 2007

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Målsättning och potential	7
OMRÅDE 1	8
Metod och genomförande	9
Resultat	9
Analys	10
OMRÅDE 2	10
Metod och genomförande	11
Resultat	11
Referenser	13
Administrativa uppgifter	13
Bilaga 1. Tabeller	
Schakt	14
Anläggningar	15
Bilaga 2.	
Schakt- och anläggningsplaner	16

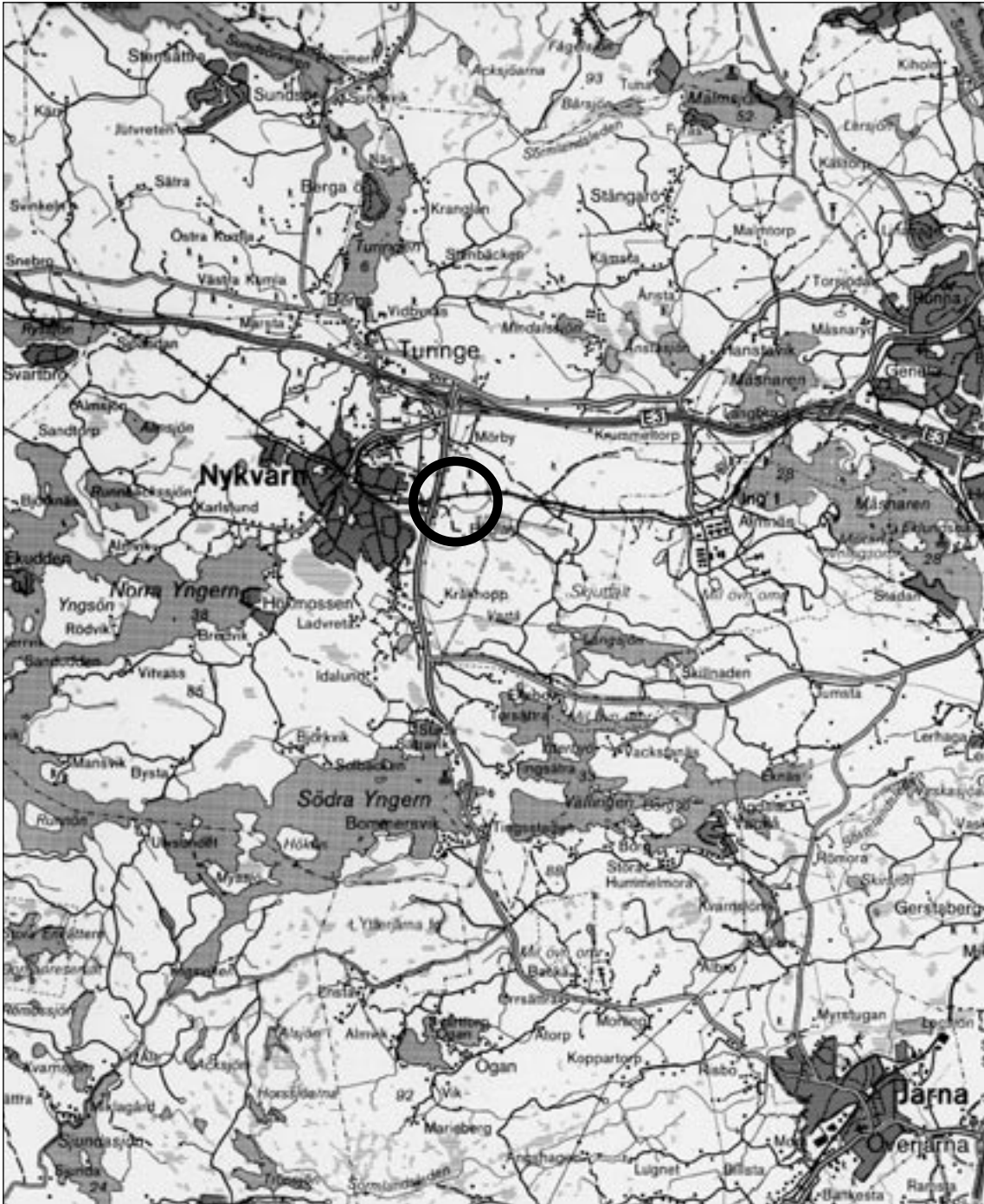

Fig 1. Utsnitt ur Blå kartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:100 000.

Sammanfattning

I maj 2007 utförde Stockholms läns museum en förundersökning av två områden i Turinge socken, Nykvarn. Arbetet föranleddes av byggnation av ett järnvägsspår till Mörby industriområde.

Område 1 utgjordes av en smal remsa utmed den befintliga järnvägen. Inga tidigare kända fornlämningar fanns inom undersökningsområdet men i närheten fanns både skålgropar och skärvstenshögar. Vid tidigare undersökningar i samband med utbyggnad av järnvägen hade huslämningar från bronsåldern påträffats. Vid förundersökningen konstaterades att området till största delen var omrört och starkt påverkat av tidigare järnvägsbygge. I västra delen framkom fyra härdar som undersöktes och togs bort. En av härdarna daterades till 390-560 e. Kr. I detta område påträffades också en flintskrapa. Eventuellt utgör de påträffade lämningarna utkanten av en mer omfattande boplats.

Område 2 låg i anslutning till RAÄ 6:1, ett gravfält med åtta registrerade gravar. Arbetsområdet gick till viss del in på det impediment där gravarna var belägna. Den berörda delen av impedimentet torvades av och flera sökschakt grävdes i den kringliggande åkermarken. En stenpackning framkom i kanten av gravfältet. Denna tolkades inledningsvis som en av de registrerade gravarna. Vid en senare undersökning visade sig stenpackningen utgöra delar av en recent byggnad.

Bakgrund

Nykvarns kommun planerade under 2007 att bygga ett industrispår till Mörby arbetsområde i Turinge socken. I anslutning till den befintliga järnvägen och det område som skulle bebyggas hade tidigare inventering påvisat fornlämningar i form av gravar, skärvstenshögar och skålgropar. Inför det planerade arbetet krävdes därför en förundersökning inför slutundersökning i det aktuella området. Länsstyrelsen gav Stockholms läns museum i uppdrag att utföra arbetet (Lst dnr 431-07-30446). Uppdragsgivare var Nykvarns kommun.

Målsättning och potential

Enligt länsstyrelsens kravspecifikation skulle områdena förundersökas inför slutundersökning. Fornlämningarnas omfattning inom det utvidgade området för järnvägen skulle bestämmas. Undersökningen skulle resultera i en tydlig värdering av lämningarnas omfattning, potential och relativa datering. Informationspotentialen var begränsad inom område 1 eftersom den yta som förväntades rymma lämningar endast utgjorde en liten smal remsa utmed järnvägen och delvis upptogs av den äldre banvallen. Den östligaste delen av området förväntades dock innehålla en hel del lämningar då den låg mellan en yta som tidigare uppvisat boplatlämningar och två registrerade skärvstenshögar. Skärvstenshögar indikerade att lämningarna kan vara från yngre bronsålder – äldre järnålder. I område 2 var gravarnas datering osäker utifrån den okulära besiktningen. De kunde härröra från både äldre och yngre järnålder.

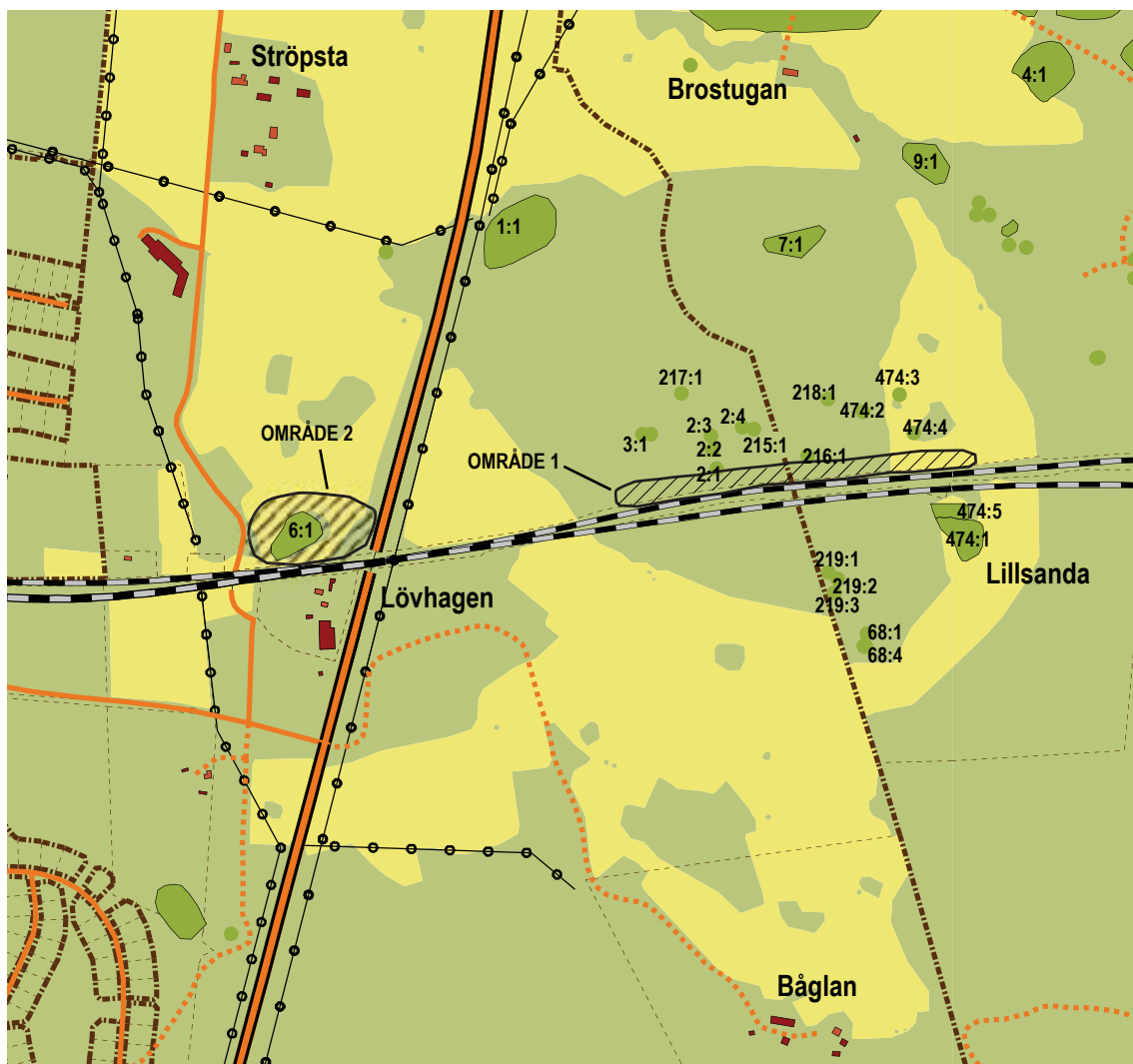

Fig 2. Utsnitt ur digitala ekonomiska kartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000

OMRÅDE 1

Området bestod av en ca 500 meter lång och ca 25 meter bred remsa norr om den befintliga järnvägen. Området utgjordes delvis av den gamla banvallen som ställvis var uppbyggd med påfört material och ställvis nedsprängd i berget.

I anslutning till förundersökningsytan fanns ett flertal fornlämningar så som hållristningar i form av skålgropar (RAÄ 215:1-218:1), skärvtenshögar (RAÄ 2:1-4, RAÄ 3:1-2, RAÄ 474:2-4) och en husterrass som inte är registrerad i FMIS. Ungefär 300 meter norr om undersökningsområdet låg två gravfält, RAÄ 1:1, med 42 gravar och RAÄ 7:1, med fem gravar.

Söder om järnvägen fanns ytterligare lämningar i form av hållristningar (RAÄ 219:1-3, RAÄ 68:2-4) och en skärvtenshöög (RAÄ 68:1). Dessutom fanns här två områden med boplatslämningar i form av bl.a. stolphål och lösfynd (RAÄ 474:1 och RAÄ 474:5). Vid

en arkeologisk förundersökning av RAÄ 474:1 och RAÄ 474:5 (Grundberg & Hellberg 1994) påträffades 48 anläggningar i form av stolphål, härdar och mörkfärgningar. Kulturlagerresterna i området var fragmentariska. Samtliga ovanstående fornlämningar låg på ett impediment ca 30-35 meter över havet som järnvägen skar rakt genom. Hela området kan antas utgöra en sammanhängande boplatsyta. Den äldsta dateringen inom området var yngre bronsålder medan andra dateringar pekade på förromersk järnålder, vendeltid-vikingatid samt vikingatid-medeltid. Vid en slutundersökning av en del av det förundersökta området påträffades ett hus som daterades till äldre-yngre bronsålder (Hellberg 1997). Området föreföll utnyttjat under lång tid. De lämningar som låg närmast den aktuella förundersökningsytan, skålgropar och skärvstenshögar, tydde dock på en datering till yngre bronsålder – äldre järnålder.

Metod och genomförande

Vid förundersökningen grävdes 22 sökschakt inom området. Detta med syfte att ge underlag för en beräkning av det totala antalet anläggningar och för att bedöma förekomsten av eventuella kulturlager. Påträffade anläggningar rensades fram för att deras karaktär skulle kunna avgöras. Anläggningarna grävdes ut för att klargöra bevarandegraden och möjliggöra provtagning.

Delar av ytan torvades av för grävning av provrutor på 1 m² i syfte att bestämma ett eventuellt fyndmaterials bevaringsgrad, karaktär och spridning inom området samt klargöra kulturlagrets tjocklek.

Samtliga schakt, provrutor, anläggningar och fynd mättes in med totalstation och registrerades i Intrasis. Anläggningar dokumenterades i text och bild.

Resultat

Då stora delar av området var påverkade av tidigare järnvägsbygge blev endast mindre delar aktuella för sökschaktning. Schakten lades i de delar som bedömdes som opåverkade. Det visade sig dock att även dessa tillsynes orörda delar var påverkade i hög grad. Schakt 1-16, 18-20 och 22 uppvisade inga spår av fornlämningar. I några av dem påträffades dock stolphål. Dessa konstaterades vara recenta och härröra från det staket som löpt utmed den tidigare järnvägen. I alla schakt mellan den gamla järnvägsbanken och den nuvarande, schakt 6-10, konstaterades att jordmassor med sprängsten påförts i samband med byggnationen av den nuvarande järnvägen.

Endast i den västligaste delen av området påträffades anläggningar i form av härdar A331, A356 A358 och A10004. I schakt 17 påträffades dessutom en flintskrapa. Denna kan eventuellt dateras till bronsålder på grund av sin storlek (muntlig uppgift Göran Werthwein). Skrapan har en tydlig retusch.

Fig 3. Flintskrapan från schakt 17. Skala 1:1. Foto Elisabeth Boogh.

Fig 4. Härden A331, profil från V. Foto: Andreas Nordberg.

Inget kulturlager kunde konstateras kring de påträffade anläggningarna, endast några spridda bitar av bränd lera påträffades. Fyra provrutor grävdes i området men inte heller i dessa kunde något kulturlager konstateras.

De fyra påträffade härdarna grävdes ut för att konstatera bevarandegrad och möjliggöra provtagning. Inga fynd fanns i härdarna som alla var relativt grunda, kolprov samlades in från samtliga. Provet från en av härdarna (A10004) daterades till 390-560 e.Kr.

Lämningarna bedöms utgöra utkanten av en omfattande boplats. De stora skärvtenshögar och den husterrass som finns inne i skogen norr om undersökningsområdet kan utgöra centrum av denna. Delar av boplatsen har sannolikt skadats av de tidigare järnvägsbyggena. Eftersom samtliga lämningar undersökts och tagits bort vid förundersökningstillfället beslutade Länsstyrelsen att inga ytterligare åtgärder krävdes inför byggnationen av järnvägen.

Analys

Ett kolprov från A10004, en härd i område 1, har sändes till Beta Analytic Inc. för ^{14}C -analys. Provet kunde med 95% säkerhet dateras till 390-560 AD, 2 sigma (se bilaga).

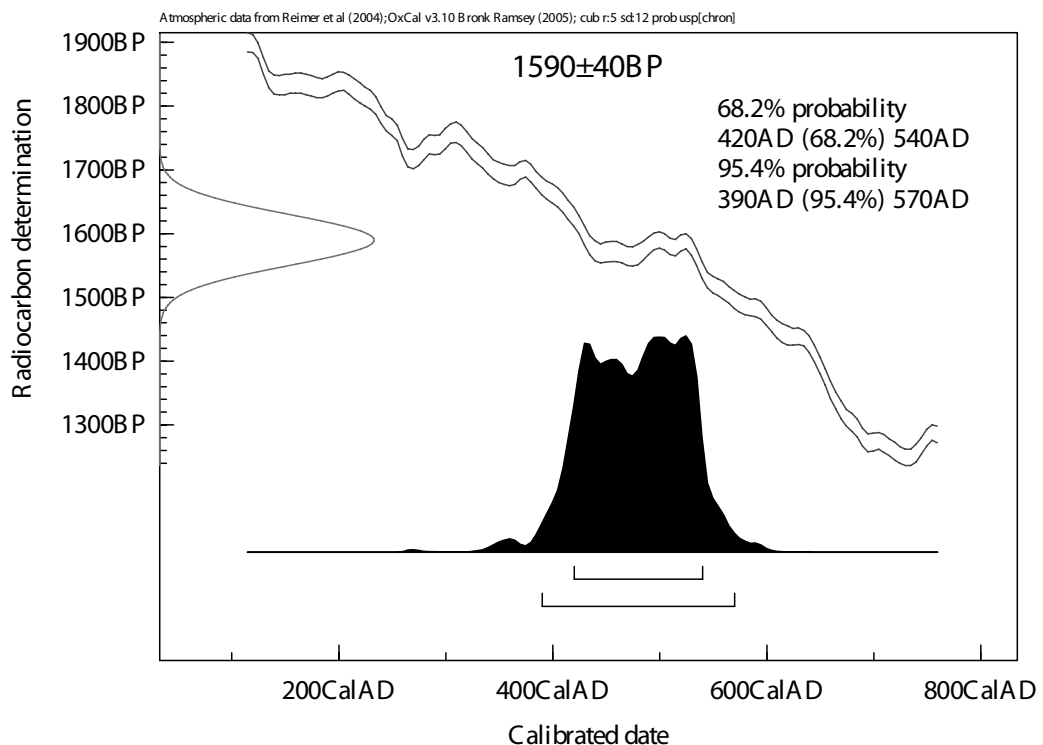

Fig 5. Område 2 var kraftigt påverkat och slänten hade redan schaktats bort. I trädningen skimtar gravarna tillhörande Raä 6:1. Foto: Andreas Nordberg.

OMRÅDE 2

Inom detta område låg RAÄ 6:1, ett gravfält med 8 registrerade gravar varav två var osäkra. Enligt FMIS består gravfältet av två högar, 4 respektive 8 meter i diameter och sex runda stensättningar, 3 till 5 meter i diameter. Stensättningarna är övertorvade och en har mittsten. Ytterligare en osäker grav som eventuellt utnyttjats som jordkällare låg i norra delen av gravfältet.

Åkerytan söder och öster om gravfältet bedömdes kunna innehålla lämningar och ingick i undersökningsområdet. Slänten upp mot vägen i öster bedömdes av länsstyrelsen som intressant. Vid besiktning i fält inför undersökningen hade dock arbete påbörjats i denna del och slänten hade schaktats bort. Då undersökningen påbörjades hade stora mängder grus och sprängsten, i ett upp till 2,0 meter tjockt lager, påförts i undersökningsområdets östra del varför endast ungefär två tredjedelar av det ursprungliga området kunde undersökas. Norr om impedimentet hade en arbetsväg byggts genom att markduk med sprängsten och grus lagts ut i ett stråk.

Metod och genomförande

Med utgångspunkt från de registrerade gravarna torvades stora delar av det aktuella arbetsområdet av med hjälp av maskin för att se om tidigare okända anläggningar fanns i impedimentets sydvästra del. Ett antal schakt togs också upp i den omkringliggande åkerytan.

Samtliga schakt, anläggningar och fynd mättes in med totalstation och registrerades i Intrasis. Anläggningarna dokumenterades i text och bild.

Resultat

Det planerade arbetsområdet hade stakats ut med tråkäppar. Den norra gränsen för schaktningen anpassades efter det utstakade arbetsområdet.

Vid avtorvningen av den sydvästra delen av impedimentet med de åtta registrerade gravarna påträffades en del röjsten i sluttningen ned mot åkern. Här påträffades också vad som tolkades som syllstenar till en recent lada. Marken i området kring syllstenarna var omrörd. Syllstenarna mättes in och schaktades sedan bort för att konstatera eventuella underliggande lämningar. Inga ytterligare lämningar påträffades dock.

I arbetsområdets kant framkom en tydlig stenpackning. Denna bestod av 0,1-0,4 meter stora stenar och tolkades som en av de åtta registrerade gravarna, A512. Anläggningen var ca 4,0 meter i diameter och rundad i formen. Ungefär en tredjedel av stenpackningen bedömdes ligga inom arbetsområdet och denna torvades av. Norra delen av anläggningen överlagrades av 0,2-0,5 meter stora stenar. Dessa föreföll påförda och låg högre än den övriga anläggningen. Strax norr om A512 fanns en grop och eventuellt kan stenarna komma från denna.

Strax nordväst om A512 löpte en väg över impedimentet. Dess ålder var svår att bedöma men den föreföll inte ha skadat någon grav och kan därför ha tillkommit i en tid då gravarna fortfarande var av betydelse.

Inga fynd gjordes och inga analyser utfördes.

Senare beslutades om en slutundersökning av A512. Vid denna konstaterades att anläggningen inte var någon fornlämning utan resterna av en recent byggnad.

Referenser

- Brunstedt, S. 1995. *Arkeologisk utredning, Mörby arbetsområde. Mörby 5:1, Turinge socken, Södermanland*. UV Stockholm 1995:47.
- Grundberg, L. & Hellberg, K. 1994 *Arkeologisk förundersökning. Mörby. Lillsanda. Södermanland, Södertälje kommun, RAÄ 474*. UV Stockholm rapport 1994:15.
- Hellberg, K. 1997. *Boplatslämningar i Lillsanda – från bronsålder till tidig medeltid. Södermanland, Turinge socken, Mörby 5:1, RAÄ 474*. UV Stockholm rapport 1997:11.
- Werthwein, Göran. Muntlig uppgift.

Administrativa uppgifter

Länstyrelsens dnr:	431-07-30446
Stockholms läns museums dnr:	2007:054
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Nykvarn
Socken:	Turinge
Fornlämning:	RAÄ 6:1, 474:3-4 m. fl.
Typ av fornlämning:	Skärvtenshög, skålgrop, grav fält
Typ av undersökning:	Förundersökning inför slutunder sökning
Orsak till undersökningen:	Breddning av järnväg
Personal:	Anna Arnberg, Åsa Berger,
Andreas Nordberg	
Projektledare:	Åsa Berger 08-586 194 53, 076-526 94 53 asa.berger@lansmuseum.a.se
Koordinater, ST74, SV hörnet:	Omr 1: X: 6562913.75 Y: 1595022.97 Omr 2: X: 6562802.61 sY: 1594180.53

Bilaga 1. Tabeller

Schakt

Intrasis id	Schakt nr	Djup	Storlek	Anmärkning
201	S1	0.60	10,0x2,0	Gammal åker
205	S2	0.60	13,0x1,4	Gammal åker
210	S3	0.60	11,0x1,4	Gammal åker
214	S4	0.70	7,0x1,4	Gammal åker
218	S5	0.30	9,0x1,4-3,0	Berg i botten
228	S6	0.80	4,0x3,0	Påförda massor, sprängsten
234	S7	0.50	4,0x1,4	Påförda massor, sprängsten
238	S8	1.00	4,0x1,4	Påförda massor, sprängsten
242	S9	1.00	2,5x1,4	Påförda massor, sprängsten
246	S10	0.70	4,3x1,4	Påförda massor, sprängsten
250	S11	0.40	6,0x1,5-3,0	Påförda massor, sprängsten
256	S12	0.50	3,5x1,5	
260	S13	0.80	7,5x1,4	Påförda massor, sprängsten
264	S14	0.80	4,0x1,5	
268	S15	0.50	4,0x1,5	
272	S16	0.50	4,0x1,4	
276	S17	0.40	Oregelbundet	A331 och A338
311	S18	0.40	6,0x1,4	
315	S19	0.50	4,0x1,4	
319	S20	0.50	3,6x1,4	
323	S21	0.40	7,0x2,4	A345
327	S22	0.40	8x1,4	
682	S23	0.40	8,7x1,4	Åkermark
10003	S24	0.50	9,8x1,4	Åkermark
687	S25	0.60	9,0x1,4	Åkermark
782	S26	0.60	8,0x1,4	Åkermark
694	S27	0.70	7,2x1,4	Åkermark
700	S28	0.50	4,4x1,6	
704	S29	0.50	5,0x1,8	
708	S30	0.50	6,2x2,5	
712	S31	0.50	4,3x1,4	
716	S32	0.20	5,6x2,2	
741	S33	0.20	Oregelbundet	Avtorvad yta

Anläggningar

Intrasis id	Undersökt_andel	Anläggning	Anmärkning
331	100	Härd	Undersökt/borttagen
338	100	Härd	Undersökt/borttagen
345	100	Härd	Undersökt/borttagen
437	0	Grav	
452	0	Grav	
464	0	Grav	
477	0	Grav	
494	0	Grav	
503	0	Grav	
512	0	Grav	Inom arbetsområde
530	0	Grav	
543	0	Röjningsröse	
558	0	Röjningsröse	Borttaget
569	0	Syllsten	Borttagen
746	0	Väg	
761	0	Grav	
10001	100	Syllsten	Borttagen
10002	100	Syllsten	Borttagen
10004	100	Härd	Undersökt/borttagen

Bilaga 2. Schakt- och anläggningsplaner

